

Brev til Odense Kommune, 3. marts 2011

Svar på henvendelse fra Odense Kommune om kremering af flere fostre i samme kiste

Til

Casper Nicolai Khalik Pagh Vett

Kirkegårdskontoret

Falen 40

5000 Odense C

Det Etske Råd har den 13. januar 2011 modtaget en henvendelse fra dig, hvor du på opfordring fra Kirkeministeriet beder Det Etske Råd om en "vejledende udtalelse på [...] spørgsmål vedrørende kremering af flere fostre i en kiste."

Det Etske Råd takker for henvendelsen, som er blevet diskuteret på rådsmødet den 24.-25. februar 2011.

Rådets anbefalinger

Det Etske Råd har ved det omtalte rådsmøde diskuteret, om et frivilligt tilbud, der involverer kremering af flere fostre i en kiste, er etisk problematisk.

Rådet finder, at en frivillig ordning, der indebærer fælles kremering af aborterede fostre med henblik på anonym nedgravning, under de beskrevne vilkår, ikke strider imod principperne for en sømmelig behandling af fostrene. Tværtimod finder Rådet det positivt, at et sådant initiativ imødekommer mange forældres ønske om en anonym nedgravning, og dermed deres og hospitalspersonalets opfattelse af, at de aborterede fostre ikke bør brændes som andet menneskeligt væv fra sygehuset.

Sygehusenes rutiner, og herunder i forhold til måden hvorpå forældre informeres, bør understøtte, at forældrene i videst muligt omfang får mulighed for at træffe det valg om fosterets skæbne, der er i overensstemmelse med deres egne værdier og opfattelser.

Nedgravning bør kun ske med forældrenes samtykke, herunder information om fælles kremering, og på baggrund af, at forældrene er informeret om øvrige alternativer.

Rådet har ikke taget stilling til betydningen af de økonomiske implikationer for initiativet.

Baggrund

I henvendelsen oplyses det, at Kirkegårdskontoret, Odense Kommune, er i dialog med Svangreklinikken, Odense Universitetshospital (OUH) om at etablere en "fosterplæne" på Assistenskirkegården i Odense. Det sker som led i OUHs ønske om at tilbyde forældre, der mister deres barn mellem graviditetsuge 14 og 22, et frivilligt og gratis alternativ til den nuværende procedure, der i dag anvendes, med at bortskaffe disse fostre.

På grund af begrænsede økonomiske midler drøftes muligheden for at samle fx 10-15 fostre i separate æsker i en barnekiste. Efter kremering nedsættes urnen med den fælles aske anonymt på fosterplænen. Det anføres, at set fra initiativtagernes perspektiv opnår man uden væsentlige økonomiske konsekvenser en mere etisk korrekt ordning.

Kirkeministeriet har oplyst, at de ikke ser nogen lovmæssige eller administrative problemstillinger.

Lone Meibom, afdelingssygeplejerske ved Svangreklinikken (OUH) og en af initiativtagerne, oplyser, at den gruppe, tilbuddet planlægges rettet imod, er en gruppe, hvis antal er øget betydeligt, idet de foetalmedicinske klinikker siden indførelse af misdannelsesscanninger omkring graviditetsuge 20 finder misdannede fostre, der tidligere først ville være blevet opdaget ved fødslen. Hun anslår, at det ka to aborter om ugen for OUH, der i relation til aborter som følge af misdannelser tager Cookies a Region Syddanmark. Disse overvejer man altså at samle fx en gang om måneden til læges kremering på forældrenes ønske.

Hun oplyser desuden, at initiativet er blevet til på baggrund af dels forældres efterspørgsel, der har kendskab til tilsvarende ordninger andre steder i landet. Dels på baggrund af personalets oplevelse af, at forældrene – lige som personalet selv – oplever det som forkert, at fosteret i udgangspunktet behandles som klinisk affald. Gennem pjecer og samtaler oplyses forældrene rutinemæssigt om muligheden for individuel nedgravning. Efter hendes vurdering vælger nogle forældre dog kun individuel nedgravning af fosteret, fordi det er det eneste alternativ. Også Landsforeningen Spædbarnsdød presser på for, at der etableres et "anonymt" alternativ.

Fosterets juridiske status

I lovgivningen findes flere beskyttelsesbestemmelser i relation til døde mennesker, bl.a. bestemmelser om ligsyn og udstedelse af dødsattest. Ifølge straffeloven straffes den "som krænker gravfreden eller gør sig skyldig i usømmelig behandling af lig". Efter lovens forarbejder falder under bestemmelsen "enhver handling, der krænker freden for den afdødes legeme eller legemlige rester eller stedet, hvor disse er anbragt". Bestemmelsen står i straffelovens kapitel om forbrydelser mod den offentlige orden og fred. Også i reglerne om begravelse er der fastsat snævre rammer for, hvordan begravelse og kremering kan foregå.

Et spontant eller provokeret aborteret foster, der ingen livstegn viser, betragtes før udløbet af graviditetens uge 22 som en abort, og dermed er der hverken ret eller pligt til at behandle fosteret som en afdød person med de retsvirkninger, der følger af dette. Juridisk set betragtes sådanne fostre ved hospitalets bortskaffelse som omfattet af de regler, der gælder for klinisk risikoaffald (det vil sige på linje med fx amputerede lemmer). Fastsættelse af grænsen ved uge 22 har især været under indflydelse af lægers muligheder for at holde liv i stadig yngre fostre.

Lovgivningen indeholder ingen klare retningslinjer for forældrenes inddragelse i beslutninger omkring bortskaffelse af det aborterede foster, og heller ingen krav om at hospitalerne skal tilbyde anonym nedgravning.

Praksis

Abortvæv fra graviditeter tidligere end uge 12 bortskaffes typisk rutinemæssigt af sygehusene uden konsultation med forældrene. Efter udgangen af uge 12 – nogle steder uge 16 eller 20 – har mange sygehuse særlige rutiner. Alle forældre, der anmoder om det, får fosteret udleveret med en nedgravningsattest, så fosteret kan nedgraves. Nedgravning af aborterede fostre kan ske efter aftale med graveren/kirkegårdsbestyrelsen. Ønsket om nedgravning stiger angiveligt med fosterets alder: Et stort flertal af forældrene ønsker bortskaffelse før uge 16, mens fra uge 16 til 24 ønsker 75 % anonym nedgravning og stort set alle de resterende en individuel nedgravning.[1]

Fosterets etiske status

De særlige rutiner og praksisser – herunder nedgravning – der er etableret i forbindelse med abort mellem uge 12 og 22, afspejler, at fosterets status af mange opleves som tvetydig, uanset at fosteret juridisk set ikke kategoriseres som en person. Med disse initiativer har man i nogen udstrækning imødekommet, at mange forældre før uge 22 opfatter fosteret som mere og andet end blot klinisk affald og i nogle tilfælde snarere som et dødfødt barn.

I Det Etske Råd har der traditionelt eksisteret forskellige holdninger til fosterets etiske status. Rådet har senest diskuteret spørgsmålet i redegørelsen Etiske aspekter ved nye typer af stamceller og befrugtningsteknikker (2010). Her giver Rådet udtryk for enighed om, at tidligt menneskeligt liv ikke blot skal betragtes som ansamlinger af celler, og at det vil kunne føre til en forræelse af vores menneskesyn, hvis embryoner behandles helt uden respekt.

En opfattelse er her, at fosterets værdighed alene beror på, at det er et (kommende) menneske. En anden opfattelse er, at menneskers værdighed tiltager hen imod fødslen. Den sidstnævnte opfattelse kan siges at være afspejlet i lovens gradvise beskyttelse af fosteret, som også medfører, at kvinders ret til selvbestemmelse i abortspørgsmålet er indskrænket til 12. uge.

Fosterets etiske status i sammenhæng med abortspørgsmålet har tidligere været diskuteret af Rådet i forbindelse med stillingtagen til en mulig ændring af abortgrænsen som følge af nye regler om

fosterdiagnostik i 2004. Udtalelsen (23. marts 2007) viser, at der i Rådet er enighed om, at fosteret besidder en værdighed, der skal respekteres – en præmis der er formuleret i Loven om Det Etske Råd – men at der er meget forskellige opfattelser af, hvad dette præcis indebærer.

Spørgsmålet om fosterets etiske status i sammenhæng med stamcelleforskning, abort m.m. har imidlertid afsæt i en diskussion om, hvordan man må behandle levende fostre. Spørgsmålet er i hvilket omfang, betragtningerne også gælder aborterede fostre. Med andre ord: *Hvilke argumenter kan man fremføre for, at døde fostre skal behandles på en bestemt måde?*

I forbindelse med et høringssvar "Det Etske Råds svar på kirkeministerens henvendelse om varmegenvinding fra krematorier" (6. november 2006) har Rådet diskuteret, hvad man kan forstå ved en "sømmelig behandling af lig". Til grund for reglerne om, at lig skal behandles sømmeligt diskuteres blandt andet

- Respekten for den afdøde person. Fx respekterer vi den afdøde person ved at mindes vedkommende.
- Menneskers særlige værdighed. Her kan man lægge vægt på selve det, at personen var et menneske, hvilket kan tolkes ud fra en humanistisk opfattelse af, at mennesker besidder rationalitet og indgår i sociale relationer m.v., og/eller ud fra en kristen opfattelse af, at mennesket besidder en særlig værdighed ved at være skabt i Guds billede.
- Hensynet til de efterladte. Behandlingen af liget bør afspejle en respekt for det tab, de efterladte har lidt. Dette kan ske ved i videst muligt omfang at imødekomme deres ønsker og opfattelser, hvilket indebærer, at liget ikke blot behandles som objekt eller ting.
Det omtalte høringssvar har som præmis, at der tales om afdøde mennesker, som har haft et typisk langt liv med mange stærke relationer. Men selvom et aborteret foster ikke har nået at opbygge tilsvarende relationer, kan tabet af et foster naturligvis udgøre et stort tab.

Som beskrevet oven for har der desuden hidtil været enighed i Rådet om præmissen, at fostre besidder en værdighed uafhængig af dets relationer – og dermed til dels uafhængig af, hvilket konkret liv det har haft og hvilke menneskelige bånd, der er knyttet til det – om end der er uenighed om, hvorvidt denne værdighed afhænger af fosterets udviklingsstade.

Rådets overvejelser

Som det er fremgået af det foregående, har procedurer vedrørende behandling af aborterede fostre betydning for flere grupper:

Mange forældre knytter stærke følelser til fosteret længe før det juridisk får status af at være en person. At mange ønsker en anonym nedgravning tyder på, at man på den ene side ikke betragter det 16-24 uger gamle foster som "klinisk affald", på den anden side heller ikke betragter fosteret som et barn i relevant forstand. For så vidt at mange forældre efterspørger anonym nedgravning, må man tro, at de ikke vurderer begravelseshandlingens sømmelighed efter de samme standarder som for et barn.

Fosteret besidder en selvstændig værdighed, som i sig selv udgør et argument for, at det døde foster behandles med respekt. Det følger imidlertid ikke heraf, at kremering af flere fostre i samme kiste under de beskrevne forhold ville være usømmeligt.

Personalet på Svangreklinikken på OUH oplever det som uetisk at behandle sent aborterede fostre som klinisk affald, og har det skidt med at fortælle forældre, at dette er standardproceduren. De ser det foreslåede initiativ som en etisk forbedring.

Kremering af fostre lægger beslag på flere ressourcer end bortskaffelse. Det er således af økonomiske hensyn, man ønsker at kremere flere fostre ad gangen. At kremere og begrave flere lig sammen ville under normale omstændigheder i manges øjne stride imod samfundsmæssige normer. Men i lyset af at tilbuddet dels i vid udstrækning erstatter en behandling af fostrene som klinisk affald, dels har karakter af et frivilligt tilbud, forældre efterspørger, må den foreslåede praksis betragtes som etisk acceptabel.

Hvis du har nogen spørgsmål er du velkommen til at kontakte Det Etske Råds Sekretariat.

Med venlig hilsen

på Det Etiske Råds vegne

Jacob Birkler

Formand

Noter

[1] Janne Rothmar Hermann: Retsbeskyttelsen af fostre og befrugtede æg: Om håndteringen af retlige hybrider. Djøf / Jurist- og Økonomforbundet, København. S. 246-247.

Publiceret: 03.03.2011

Links from this page

1. <http://www.adgangforalle.dk/>